

ERDŐS ISTVÁN

Alcsútra kéne menni (regényrészlet)

Soma egyre többet tűnődött rajta ezen az őszön, vajon miért is szereti olyan nagyon szigorú nevelőapját? Százszor is megkérdezte már erről mamát, akivel szinte baráti viszonyban van óvodás kora óta. Egyszer-egyszer önkéntelenül elfogadja Mama asszonyi észjárásával alakított egyszerű ítéletét: jó ránézni! Árad belőle a nyugalom! A magabiztosság. A férfias keménység. De emellett ott van, hogy jó szándékú ez az erős akarat. Aki ránéz, ráismer, annak muszáj szeretni!

Igen ám, de Soma nem volt már kisgyerek, és jól tudta, hogy a faluban, a szomszédságban igen sokan másképp ítélik meg Papát. Nemcsak hogy nem szeretik, de egyenesen gyűlölik, és a legrosszabb kellemetlenkedőnek, bajkeverőnek tartják.

Nagyokos, túl-okos, mindentudó, gúnyolják, akinek néha véletlenül igaz van, de annál rosszabb a megítélésre nézve, mert nem lehet egyszerűen kinyilatkoztatni, hogy sosincs igaz! Pedig efféle sommás ítéletre volna szükség vele szemben, ha ő felbőszült igazságkereső haraggal beleszól olyan közügyekbe, amikhez semmi köze nincsen. Az egyébként nyugodt, higgadt öregembernek ismert Papa akkor kapott dührohamot, mikor a polgármester egy lakossági fórumon lazán bejelentette: nincs pénz közművelődésre, ezért megszűnik a kultúrház. Bérbe adják egy diszkós vállalkozónak. Papa szót kért, először csendben, halkan próbált érvelni: kultúrházat éppúgy nem szabad megszüntetni, mint egy iskolát, óvodát, egészségházat, mert a falunak szüksége van rá. Akkor kapott dührohamot, mikor egy alpolgármester belekiabált a beszédébe, hogy akkor intézze el a Papa, hogy a kormány adjon több pénzt... A beszólás után kezdett Papa kiabálni, hangoskodni a kultúrház mellett érvelve. Arról kezdett beszélni, hogy mennyi pénzt nyel el a községháza emeletes épülete, a falu költségvetéséből? Mennyi a polgármester bére, jutalma, költségtérítése, mennyi a két alpolgármesteré, jegyzőé? Mennyi tiszteletdíjat kapnak a testület tagjai, a bizottságok vezetői? Nem nyilvánosak ezek az adatok – ez volt a harsogó polgármesteri válasz még igencsak magabiztosan. De a magabiztosság megtört kicsit, ahogy Papa sorolni kezdte az adatokat, mivelhogy nem csak költői-

nek szánta a kérdést. A vezetők úgy tizenöt milliót visznek el évente a falu 350 milliós költségvetéséből 2009-ben. Rajtuk kívül a községháza féltucatnyi alkalmazottja további 50–60 millióba kerül a falunak. Mindenkinek szép fizetése van itten... Persze, hogy nincs pénz se kultúrházra, se a közmunkások rendes alkalmazására! Szégyenszemre itt fél műszakban, fél minimálbérért foglalkoztatják azt a 20–22 szerencsétlen munkanélkülit 6–6 hónapig, hogy a pénzük az éhenhaláshoz is kevés...

A polgármestert a guta kerülgette. Elvesztette az önuralmát, és azt mondta Papának 2–300 ember előtt: semmi köze ehhez magának, mert maga csak egy túl-okos, buta cigány, semmi más... Jól is néznénk ki, ha még ilyen emberek is beleszólnának abba, hogy ennyi meg annyi kell a főnökség fizetésére, jutalmára, költségtérítésére. Aki sokat tesz a faluért, megérdemli, hogy sokat is kapjon tőle, ilyen egyszerű a képlet, amit bizony nem mindenki képes megérteni iskolázatlansága miatt... Papa ezen a ponton legyintett, elindult haza. Csendesen szólt vissza:

– Süssétek meg magatoknak a rokon-demokráciátokat...

Mama azzal vigasztalta otthon férjét: teljesen mindegy, hogy butácska rokon-képviselők vagy elvakult párthívek csapata szavazza meg egy-egy falu, város polgármesterének, vezetőségének a fizetéseket, csillagászati jutalmakat.

– Pontosan erről van szó – ölelte át Papa felesége vállát – a magyar falu nem tud megszabadulni a butaságtól, az önző úrhatnámágtól. Mikor a kommunisták a háború után megkaparintották a hatalmat, azonnal szétapostak minden régi értéket a magyar falvakban. Erős, szigorú önkormányzatiság? Becsületes képviselő-testület? Dalárda? Olvasóegylet? Egyetlen év alatt minden semmivé lett. Megszállták a falvakat a párt emberei. Tudatlanok, hatalmaskodók. Senki, soha meg nem választotta őket, de átvették a hatalmat, átvették a kulcsokat. A községházán, a malomban, a magtárban, a boltban, a kocsmában. Akkor az országban legalább akadt egyetlen egy bölcs, tekintélyes ember, aki szót mert emelni ez ellen a demokráciát megszegyenítő banditizmus ellen. Ezt az embert Mindszenty Józsefnek hívták, ő volt az esztergomi hercegprímás, az ország főpapja. Ő levelet írt a Népszövetségnek: buta, telhetetlen, erkölcsileg nulla emberek vették át a magyar falu irányítását, és ez az országra nézve katasztrofális helyzetet fog előidézni. Úgy is lett. A falu, a falu régi ereje szétporladt. Ma se hevertük ki, hogy a kommunista parancs szólam rászoktatta az embereket: ne gondolkodj, ne tervezz, majd felülről a párt, a kormány megmondja, mit kell csinálni... A demokrácia belefulladás a pocsolyákba. Ma is csak látszólag vannak meg a demokrácia csirái a faluban. Vagy egy

párt, vagy egy rokoni választási többség eldönti, ki lesz a polgármester. Hogy négy esztendő alatt megszédje magát. A faluval meg lesz, ami lesz...

– Még csak az hiányozna, hogy téged is idegesítsen a politika – nyugtatta kedvesen feleségét Papa, és emlékeztette asszonyát, hogy a szomszédos rokon-faluban, ahol csak négyszáz lakos él, ott is van főállású polgármester, hattagú testület és a többi, akik ott meg elvisznek évente a falu 30 milliós költségvetéséből hat-hétmilliót! Itt azért mégiscsak jobbak az arányok, hogy a fene enne meg mind az olyan vezetőt – zárta le Papa az eszmecserét –, aki nem szolgálni akarja faluját, de négy év alatt kiszípolozni, minden pénzt, amit csak lehet...

Mindenesetre a faluban, a kistérségben híre ment, hogy Papa, a nagyokos öreg cigány neki mert menni a falu vezetőségének, és igaza is volt, mert nem meggazdagodni választották meg őket, hanem azért, hogy a falu ügyeit előbbre vigyék, legyen valami munka a szegényeknek, legyen jó iskola, orvosi rendelő, bolt, kocsmá, kultúrház, sportpálya, minden, ami kell. A kocsmában, ha Papa betért egy féldeci szilvóriumot felhörpíteni, nyakra-főre tolakodtak mellé öregek, fiatalok, hogy meghívják egy-egy italra bátorságáért. Papa mutatta pohárkáját, hogy őneki bizony csak egy kupica az adagja, senki kedvéért nem tudna kettővel, hárommal meginni...

Papa erős indulatai ellenére se tudott haragot tartani a falu vezetőségével. Ahogy tavaly, ugyanúgy a botrány után is szó nélkül kölcsönadta híres lepkegyűjteményét a mutatós falunapi rendezvényhez. Szerelt, szállított, szerelt. Két napos munkája volt benne, mire a községháza tanácstermének előterében állt a szép kiállítás. Egy fillért se fogadott el a munkájáért.

– Örülök, hogy sokan megnézik majd a lepkéimet – hánytotta el a munkája díjazása felől érdeklődők ajánlatait.

Az egyik alpolgármester a falunapi díszes kiállítás megnyitója után azt javasolta Papának, hogy jelöltesse magát a helyi cigány önkormányzat elnökének, biztosan megválasztják.

– Van énnékem elég dolgom – szabadkozott Papa, és következetesen ragaszkodott távolságtartó álláspontjához: elege van a falu vezetőinek torkosságából, ha nem muszáj, látni se kívánja őket...

– Hétvégén Alcsútra utazunk zümikével – jegyezte meg Papa csak úgy mellékesen Soma cimbalomleckéje alatt –, de ide már Mamát is elvisszük magunkkal, mert ottan olyanféle arborétum van, amelyik igencsak az ő ízlése szerint való.

Mama rajongott a szép kertekért, ültetvényekért, arborétumokért. Ha Soma óvodás korában szóba került, hogy kirándulni kéne, a gyerekek valamiféle szép természeti élményt kéne megmutatni, akkor Mamának

rögtön volt két javaslata: Vácrátót, az maga a gyönyörűség, de ha az messze volna nektek oda buszozni, akkor menjünk ősfákat nézni Ipolytarnócra, az közel van... Nem kerül sokba az utazás...

A kerti hintázás meghitt koraesti félórájában jelentette be az időpontot pontosítva Papa, hogy a legközelebbi napfényes szombaton Alcsútra utazik a család. Papa olyan széles-kényelmes deszkázatú hintát készített a kert végén lévő császárkörtefára, amelyen egyszerre mindhárman hintázhattak, pihenhettek, nótázgathattak... Mamának a csuda szépen csengő, tiszta énekhangját Soma igen szerette hallgatni. Ha Mama egyszer jó kedvében volt, szívesen dalolt cigányul is, magyarul is.

*Gelja icshaj paniszke,
Pelja upre poreszte,
Pekla icshaj bokheli,
Szalakálja korkori...*

*A lány vízért ballagott,
Útközben, hajh! elbukott,
Pogácsáját ő sütötte,
Maga meg is ebette...*

A fájdalmasan zengő régi cigánynóta magyar nyelvű változatából se értett jószerivel semmit a fiú. Papa csak nevetett Soma értetlenségén.

– Végképpen nem érted te a képes beszédet? – kérdezte. – Pedig ez a költészet lényege. Ez minden művészet lényege... Hallasz valami egyszerű történetet, nézel valami különös látványképet, és elindul benned, valahol mélyen a lelkedben, valami új felismerés, egy új érzés az élet titokzatos dolgairól, a bonyolult emberi viszonyokról...

– Gyerek még – vette védelmébe Mama kedves unokáját –, honnan is tudhatná, hányféle értelme lehet annak, hogy elbukik a lányka, noha csak vízért ballagott?

S hogy elejét vegye Papa további papos magyarázkodásának, új dalba kezdett, s rögvest intett is Somának, énekelje vele a gyerekdalt, mielőtt Papa moccanni tudna...

– Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára...

Papa türelemmel kivárta a dalocska befejezését, nem akarta már Soma-t leckéztetni, Mamához fordult.

– A gőzösről jut eszembe, hogy akkor szombat hajnalban befűtjük a zümikét, és meg sem állunk Alcsút határáig...

– Remélem, nincs túl messze ez az Alcsút? – aggodalmaskodott Mama –, nem akarnék órákat egy szűk autóban tölteni.

– Pest-Budától már csak vagy negyven-ötven kilométer – válaszolt Papa –, majdnem ugyanazon út lesz, mintha Baracsára mennénk a börtönbe látogatóba...

Soma felkapta a fejét a hideg-rideg hangfordulatra Papa beszédében.

– Mi az, hogy Baracska? Mi az, hogy börtön? Kit kellett látogatni a baracscai börtönbe?

– Apádat – csattant Papa hangja keserűen.

– De én csak Vácról, Gyarmatról tudtam – mondta Soma. – Mikor volt az édesapám a Baracska lakója?

– Még csecsemő voltál, járnai se tudtál, mikor odalátogattunk egyszer-kétszer – nyugtatta Mama az unokáját –, téged akkor a szomszédasszony, Zsófi néne gondjaira bízunk, mert a buszozás igen nagy törődéssel járt volna néked a messzi Dunántúlra...

– Miért került az én kisgyerekkoromban Baracsára az apám –, kérdezősködött tovább Soma –, bár igazából nem várt választ, hisz tudta jól, hogy a válasz sem lehet más, mint az, hogy betörésekért, ahogy a váci, gyarmati vendégeskedés idején. Pizlicsáré, piti lopások, betörések, de ket-tő-három után már kemény a büntetés. Be kell rukkolni az ítéletet letölteni.

– Baka jöhet velünk Alcsútra? – kérdezte Soma, hogy másra terelje a szót.

– Nem jöhet, sajnos – mondta Papa –, a nagy arborétumba, ahol mi az egész napot tölteni fogjuk, szigorúan tilos kutyát bevinni. De mind-ezen túl sem utazhat a kocsiban a kutyád, se most, se máskor. Képzeld csak el, hogy elrontaná egy szép kirándulás örömét, ha a Mama folyton azon zsörtölődne már a kocsikulák kárpitjára nézve is: kutyaszőr van ottan vagy az én fehér hajam szála fénylik? Pont elég ezt itthon hallgatni nap mint nap a szoba piros szőnyege miatt...

– Nagy kár – ugrott le Soma a hintáról, és mintha kárpótolni akarná a kutyát, játszani, futni hívta. Fussanak együtt végig a kerten! Mikor aztán a kutyavigasztalás után pár perc múlva Soma visszaült a hintára, megkockáztatott még egy kérdést. – Azért egy negyedik hely csak van abban a szűk Trabantban is, Papa, használjuk ki, ha már Baka nem utazhat velünk, vigyük el magunkkal Spenót barátomat!

– Dezsőt? – hümmögött Papa. – Elvinni éppen elvihetnénk, noha én kifejezetten szűkkörű családi kirándulásra gondoltam.

– Elvisszük Dezsőt, hogyan vinnénk el, ha te úgy szeretnéd – szólt közbe békítően Mama, és megsimogatta Soma lószőr keménységű sörte haját.

Végül Spenót tényleg a családdal utazott, és szívesen jött, hiszen ő is azt remélte, minden alkalom jó arra, hogy visszaállítsák a régi felhőtlen barátságot.

Papa borongós kedve láthatóan derűs-vidámra változott. Még éppen csak az Ipoly vidékét hagyta el a szorgosan zümmögő zöld autó, amikor Papa gyerekkoráról, Toncsi bácsi öreg eperfájáról kezdett mesélni.

Hogy azon a fán olyan darueper termett, hogy nem volt párja hét faluban se. A cigányság szép számú gyerekserege nemcsak az öreg szép meséi miatt járt oda, de ha érett az eper, a gyümölcs jó íze miatt is. Kora délelőttől napestig is a fán tanyázott 10-12 gyerek. Fiúk, lányok vegyesen. Kicsik, nagyok válogatás nélkül még vegyesebben. Olyan hatalmas eperfaóriás volt a darueper termő fa, hogy a törzsét két gyerek együtt is alig tudta körbekarolni. A szinte vízszintesen kinyúló alsó ágak emberderék vastagságúak voltak, azokon még a legügyetlenebb gyerek is biztonsággal eprészkedett, de mászkálhatott is, ha egy-egy játék úgy kívánta meg. A legszebb, legkövérebb eperszemek úgy csillogtak az ágak végén, mint egy-egy nagyobb, besztercei kékszilvaszem, amelyet a kékségéből itt tarkára pingált át a Jóisten, és a fehér-lila, barnás zöldek, pirosok kavalkádja ugyanolyan pompás ízeket kínált, mint amilyen szépséges volt maga az érett, dús eperszem. Annyi sok eper volt a fán, hogy mindenkinek jutott épp elég, aki eprészni odajött, de azért a sárga irigység szállt meg minden gyereket, ha egy-egy délután Toncsi bácsi megengedte szomszédasszonyának, hogy a kertkapun nagy csapat kacsáját átterelje az eperfa alá. Az a szomszédasszony olyanféle vénséges-vén magányos néne volt, mint a mi szomszédasszonyunk, Zsófi néne. De ez kicsit kapzsi, mohó is volt a kacsák táplálását illetően, mert nem elégedett meg azzal, hogy a földre lehullott szemekkel töltse meg bögyét a hápogó falánk csapat, de ahogy elért egy-egy alsó eperfaágat, rázogatni kezdte azokat, hogy hulljon több eper a földre. Hát, mi kölykök bizony ezt igen rossz néven vettük, és kértük Toncsi bácsitól, ne engedje, hogy az a vén banya tépdesse az ágakat, rángassa a leveleket néhány szem eper miatt. Toncsi bácsi udvariasan felszólította a kacsanevelő szomszédasszonyt, hogy tartózkodjon az ágak rázogatóásától, mert a fán tanyázó kisebb gyerekek félnek, hogy lepottyannak az ágról, ha az mozog alattuk... A vadul hápogó kacsahad hazavonulása után Toncsi bácsi kis könnyű létrát támasztott a fához és meglepő fürgeséggel telepedett le az egyik ágra. Hátát a fatörzsnek feszítette, lovagló üléshez méltóan megcsapkodta tenyerével a kényelmes ülést adó vastag ágat, mintha az ló volna éppenséggel.

– Hát, a zenélő úritők meséjét elmondtam-e már tinéktek? – kérdezte, és a közelébe tóduló gyereksereg egyhangúan kiabálta: – Nem, nem, nem. Tessék elmondani!

Toncsi bácsi az éghez fohászzkodott, magasba nyújtott karokkal kérte az Istent, ne verje el a jég a szép mesék vetését, hogy az okos-szép cigánygyerekeknek jusson elég, ha már ennivaló, szép ruha úgyszíntsen nekik... A fohászzkodás után pipára gyújtás következett, s ha már jól szelelt, és füstölt a pipa, akkor kezdhetett el csobogni a mese-patak...

Rég volt, akkoriban még híresebbnél híresebb vásárok voltak...

Vásárba igyekezvén a cigánylegényke egy faluban betért az út menti csárdába, hogy egy pohárka borral enyhítse szomjúságát. Lovát kikötötte egy árokparton lévő pőznához, majd sokáig töprengett, hogy a zsákját hagyja-e ott a nyereghez kötötten vagy vegye le onnan, vigye be magával azt az ivóba. Csak amellettt határozott végül, hogy beviszi a zsákot a kocsmába, akármilyen nyúlfarknyi kis időre is szándékozna csak tanyázni ott benn. A kármentőből a zsidó kocsmáros tíz krajcárért adott neki egy üveg bort, és mutatta, hogy helyesen teszi cigány lévén, ha a kártyázó parasztoktól egy kicsit távolabb keres egy tölgyfaasztalt, ahova letelepedhet a borával. De a mi cigánylegénykénk csak azért is a kártyázó parasztok mellé ült le egy szomszédos asztalhoz. A nagy, szőrös karú, kopasz, kövér paraszt volt a hangadó, csak Szőrösnek gúnyolták a társai. A zsidó kocsmáros füle hallatára gúnyoló káromlásokkal szidták a zsidókat. Hogy ilyen tolvajok, meg olyan csalók, az egész falu népéből kiszipolyozzák a pénzt, a falu csak folyvást szegényedik, de a boltos, a kocsmáros zsidó meg csak gazdagszik. A kártyában láthatóan Szőrös volt a nyerő, ahogy a hangos beszédben is ő volt a lehangosabb. Besöpört megint maga elé egy rakás rézkrajcárót a bankból, aztán, mint egy prédikáló pap, előadta búsmagyar teóriáját, mit is kéne a magyaroknak csinálni a zsidókkal, a cigányokkal. Hát ő keresne egy nagy szigetet valahol az Óperenciás-tenger szélénél, és oda mind kitelepítené a zsidókat, cigányokat. Egymásnak ott ugyanis nem tudnának ártani. Amit nappal a zsidó boltos, zsidó kocsmáros elcsal, ellop, azt a cigányok éjszaka csak szépen visszalopnák. Senki se járna rosszul, a magyar fajtának meg a maga földjén szép élete lenne zsidó meg cigány nélkül. Az az igen kövér parasztlegény, akit Szőrös folyton komájának szólított, még rátromfolt komája beszédére. Hogy neki van egy kilencvenegy éves nagyanyja, aki még olvasni, írni is tud, szent asszony, és ő megmondta rég, azért nem megy a magyar egyről a kettőre, mert három felől rája a sokféle falánk féreg. Felülről eszi a magyart a zsidó, középen felfalja a kapzsi-habzsoló hivatalnokok serege, alulról

meg rágja, emészti a tengersok cigány. Hát ezért nem jut a szegény magyar nép egyről a kettőre az igazságos Mátyás király idejétől fogva.

Hát az ilyetén hangra, ellenséges beszédre a mi cigánylegénykénk felállt a bora mellől, kihúzta magát, és a nagy zsákjából kivett egy kisebb zsákocskát, amibe láthatóan egy nagy kerek valami volt. Lábujjhegyen, hogy a hangos kártyázókat ne zavarja, odalopakodott a kocsmároshoz, és a kármentő ajtajában kezdi bontogatni a zsák száját. Odamegy a kocsmáros, nézi-nézi, mit veszen elő zsákjából a cigánylegényke, hangos kérdést már mondana is, de a legényke szájára teszi a kezét, pszt, egy szót se, a kártyázó parasztok előtt legyen titok, miféle üzletkötés készül a kármentőben. Hát egy szép, formás zöldes-barna úritököt helyez el ottan flaskák, poharak, kannák mellett a pultasztalon.

– Mi legyen ez? – suttog a kocsmáros.

– Ez bizony zenélő úritök, – mondja a legényke, és csavarint egy csöppecskét a tök torzsáján.

Hát, uramfia, csudaszép muzikaszó tölti be a kármentőt. A cigánylegényke még egy csöppecskét csavarint a tökszáron, hát akkor már az egész kocsmát betölti a hangos szép muzikaszó. Persze rögtön a kármentőbe tódulnak a kártyázó parasztok, honnan szól ez a szép muzsika?

– A zenélő úritök nem eladó! Meg se tudná senki fizetni az árát, én is éppen a vásárba indulok véle, ahol pusztán csak a látványosságáért, muzsikájáért szép krajcárokat fogok vele keresni – mondja csendben a legényke a kocsmárosnak, de azért úgy, hogy a parasztok is hallják. Hallották is. A legényke odahajolt a kocsmáros füléhez, úgy súgta a titkot, megint csak úgy, hogy azt mindenki hallja az ivóban.

– Ha az úritök nem is, de a magja eladó. Ezt is éppúgy Amerikából hozták a hajósok, ahogy magát a zenélő tököt is. A magot egy kemény forintért meg lehet venni, és jövő nyárra kocsmáros uramnak is kikel majd a zenélő tököt termő futós növénye a kertben, és meglehet, 3–4 tököt is megterem. Az meg már akkora pénz fog érni, mint a kocsmáros éves jövedelme...

A legényke rákacsintott a kocsmárosra, az meg vissza a cigánylegénykére. Kivett egy forintot a kasszából, és odaadta a legénynek a szép fehér vászondarabba becsomagolt egy szem tökmagért. A legényke csavarintott egyet a tökszáron, elhallgatott a zene. A zenélő úritök mehetett visszabújni a szütyőcskébe, a kis zsákocská meg vissza a nagy zsákba, a többi vásári holmi mellé. A legényke megitta maradék borát a flaskájából, és menni készült, szedelőzködött. De az asztala mellett már ott sorakoztak Szőrös-sel meg a komájával az élen a zenélő tökre vágakozó parasztok. Nyolc gondosan csomagolt tökmagot adott el nekik semmi perc alatt a cigányle-

gényke, s mint aki jól végezte dolgát, útnak eredt. De csak a faluvégi kukoricásig ment, ott megfordult, s mikor látta, hogy gyorsan hazasietnek a csárdából a tökmaggal a gazdagságra váró parasztlak, hát ő még visszament az ivóba. Be a kármentőbe, és adja vissza a zsidó kocsmáros forintját, és veszi vissza a fehér vászonba takart tökmagocskát, hogy mégse menjen egy szem tökmag nélkül zenélő tököt mutogatni a vásárba... Azon nyomban kiokosította ott a kocsmárost, hogy a tök kivájt belsejében, a magja helyén egy gramofon van elrejtve, amit a tökinda végének egyetlen csavarintásával be lehet kapcsolni, hogy szóljon a zene. Abban is megegyeztek rögvest, hogy egyelőre nem mennének ők még kitelepülni – mint zsidók és cigányok – az Óperenciás-tenger messzi szigetére, csak megmaradnának szép magyar hazájukban. A zsigori parasztlak meg jól rá lettek szedve, mert ők bizony sohase hallottak azelőtt gramofon létezéséről, hát szentül elhitték, hogy a jó zsiros földjükön jövőre majd nekik is terem a zenélő úritök. No, hiszen, arra várhattak! Igaz, később aztán a mi cigánylegénykénk is messze elkerülte néhány esztendeig azt a környéket, mert bizony agyonütötték volna a zsigori parasztlak, ha feltalálják valahol. Így aztán a mi legénykénk más messzi vidékek vásárain árulta a csudálatos képességű úritök magjait... Aki nem hiszi, járjon utána – csapta össze két kezét Toncsi bácsi, és maga is belekóstolt eperfája ízes gyümölcsébe a gyerekek mellett.

Dezső törte meg a csendet a Trabantban, mikor Papa Toncsi bácsiról szóló különös meséje befejeződött.

– Ne legyen Bangó Dezső a nevem, ha nem a televízióban kéne mutogatni, beszéltetni a te Papádat, Soma, mert olyan szépen mondja a történetét, hogy az a réges-rég halott Toncsi bácsi se tudta különbül...

– Hát, akkor bizony Bangó Spenót lett már a te neved – nevetett Soma barátja áradozásán –, mert én meg azt mondom, nem kell televízióban beszéltetni az én nagyapámat, pont elég az, ha énnekem mondja a történeteket...

Mama az anyósülés kényelmetlen szűkösségében feszengve mordul közbe:

– Olyan bolond embert én se parasztlakba, se úrba, se kocsmárosba nem tudok elképzelni, aki elhiszi, hogy lehetséges olyan úritököt természeteni, amelyikből majd zene szólal meg...

Papa elég türelmetlen hangon szólt vissza Mamának.

– Nem a mostani világról szól ez a mese, hanem arról az időről, úgy a XIX. század végéből, amit a millennium idejének is szoktak nevezni... Akkor bizony hihető volt, lehetséges volt, hogy iskolázatlan, tudatlan

kapzsi parasztok, mert saját szemükkel látják, saját fülükkel hallják, hogy zenél az úritök, maguk is akarnának zenélő tököt ültetni. Különösen, ha azt mondják, hogy egyenest Amerikából jöttek a magvacskák... A ravasz cigánylegényke pedig jól megleckéztette őket azért, mert a cigányt, a zsidót lakatlan szigetre akarják száműzni...

– Akkor is! Akkor se! – mondta Mama már-már kacagva. – Nem helyes olyan mesékkal gyerekeket traktálni, ahol csalók, szélhámosok győzedelmeskednek...

Papa erről már nem nyitott vitát. Annál inkább se, merthogy a Vál községtől Bicske felé vezető úton jártak már, amely igencsak közel van az úti célhoz, és így Zümike lassan Alcsút község határához érkezett. Papa lassított. A lassan guruló Trabant halk duruzsolása mellé váratlan statisztikai tényekkel rukkolt elő a kormány mellől.

– Akkoriban, amikor ezen a földön itt József főherceg birodalma virágzott, és ő nyakra-főre fogadta, segítette a hozzá forduló cigányokat, akkoriban az egész birodalomban negyedmillió cigányember élt, miközben 10–11 millió magyart számláltak össze. Furcsamódon azt írták a statisztikába, hogy Pest-Budán ebből csak 294 cigány lakik. Ugyanakkor köztudott volt, hogy 1881-ben 55–60 cigányzenekar létezik a fővárosban. Ha csak 5–6 fős muzsikus családokat veszünk alapul, ez már maga több mint 300 lélek. Azt meg senki se gondolhatja komolyan, hogy a muzsikusok családjai mellett más cigány népek ne lettek volna Pesten és Budán. Voltak bizony! Lehetséges viszont, hogy nemigen voltak összehíthatók, megszámlálhatók a zavaros-nyomorúságos életkörülmények miatt vagy folytonos költözködések, kóborlásaik miatt. Ha Pest-Budán 294 cigány élt József főherceg idejében, úgy a statisztikusok szerint csak Nógrád megyében már 3870 roma élt. Ez már sokkal elhíhetőbb számnak mutatkozik. Mindezt csak azért mondom el nektek, mert a mi József főhercegünk cigány nyelvtan, cigány szótár szerkesztés mellett a statisztika tudományával is foglalkozott, és csak csóválta a fejét, ahogy a cigányok adatait látta...

Mikor Sági Balogh Jancsival, az ipolysági primás látogatójával erről beszélt, még azt is megtette, hogy cigányul, cigány szóállással mondta a primásnak kételyeit: – Nem lehet az én fejemben ilyen dőreségeket elültetni.

József főherceg értékítéletében igen becses vendég volt az idős cigányprimás. S nemcsak azért, hogy egykor Bihari bandájában játszott, és jószerivel csak ő ismerte már az ősi magyar dalok, kesergők muzsikáját, de azért is, mert ezen időkben Magyarországon negyedmillió cigány között Sági Balogh Jancsi mellett csak egyetlen cigányember létezett még, aki iskolázott volt, tudománnyal, irodalommal, költészettel foglalkozott.

Ezt a másik cigányembert Nagyidai Sztojka Ferencnek hívták. Verseket írt cigány nyelven, és cigány-magyar szótárt szerkesztett. József főherceg segítségével ki is adta szótárát 1893-ban. A tudatlanság, műveletlenség, iskolázatlanság tengernyi gondja-baja között mégiscsak akadt két cigányember a magyar birodalomban, aki tudományokkal foglalkozott... S az egyik éppen ott volt József főherceg alcsúti birodalmában mint kedves vendég... Sági Balogh Jancsi, Bihari utolsó élő tanítványa, igen művelt muzsikus cigány volt, és igen-igen szerette volna megváltoztatni az ő cigány népe életét. Néhány esztendővel a magyar szabadságharc bukása után saját költségén kinyomtatta cigány nyelven az általa lefordított legfontosabb imádságokat, hogy tudjanak a cigányok a maguk nyelvén is imádkozni... Mikor szótárt, meg cigány nyelvtant akart csinálni a gimnáziumot is kijárt prímás, akkor jött ide Alcsútra, József főherceg negyvenezer holdas birodalmába, hogy támogatást kérjen munkájához, művei kinyomtatásához...

Ipolyági Balogh Jancsi: Czigány-magyar szótár. Ez volt a kis kéziratosszótárkötetecske borítójára írva, amit a prímás József főherceg könyvtárszobájában letett a cigányok patrónusa elé. József főherceg könyvtára nem nagyúri passziókat és pozíció-dölyföt mutat, de azt, hogy sok tudományos cél van a könyvek tulajdonosa előtt. Szanszkrit nyelvtan. Angol-bengáli nagyszótár. Bengál nyelvtan... Hindosztáni nyelvkönyv... József főherceg némán olvassa Sági Balogh Jancsi kéziratosszótárát első soraiiban, mit kell tudni a cigányokról. Nagy Lajos király alatt vagy inkább Zsigmond alatt jöttek az országba? Így is, úgy is, több mint félezer éve itt vannak, de páriahelyzetük mit se változott, csaknem ugyanúgy élnek, mint ötszáz esztendeje. Lenézettségük, kitesztettségük miatt az anyatörzs magyar nemzettel össze nem olvadhattak, mindig be kellett érniük morzsákkal, amik a nemzet nagy asztaláról a földre lehullottak... Tudományok művelésének soha nem tudott igazán részese lenni. Hogy a cigány nép lelkületét, önbizalmát valami szépirodalom táplálhatta volna, arra nincs példa, nem létezik cigány nyelvű irodalom, egy-két verselő cigány próbálja csak újabb időben kinyomtatni cigány nyelvű költeményeit. Ha nincs cigány nyelvű irodalom, akkor arra sincs mód, hogy a cigányok kétségtelen meglévő zenei nagyhatalmát időről-időre megörökítette volna valaki a romák közül, a roma nép számára, és így minden értékes-szép muzsikus élet feledésbe merül...

– Figyeljünk most egy csöppet inkább erre a gyönyörű kertre! – mondja Mama, megszakítva férje lelkesedését József főherceg és az ipolyági cigányprímás egykori találkozásáról.

– Uccu, bocskor, ne tüsszögj! – káromkodta el magát Papa, és sértődöttén lépegetett immár az alsúti arborétum évszázados fái alá, miközben Mama kuncogott csak férje bosszúságán, és ő kezdett el magyarázni a mellette loholó fiúknak.

– Negyven hektár ez a park, és több mint 250 éve telepítették. Nagypád, Soma, tán azt is tudja, hogy ki építette azt a kastélyt, kastély-nyaralót, amiből a most látható oszlopos csarnok bejáratépítménye megmaradt látványosságnak...

Papa mogorván lépett Mama mellé, de amikor átölelte vállát, a két fiú láthatta, nincs harag. Szent a békesség!

– A cigányok József főhercegének édesatyja építette ezt az alsúti nyaralót, s mivel ő is a József főherceg nevet viselve volt Magyarország nádora, igen gyakran összekeverik a két személyt. A mi József főhercegünket, a cigányok patrónusát összetévesztik a király nádorával, aki még az 1848-as forradalom előtt volt tekintélyes első ember az országban. József nádor gyönyörű szép ércszobra ott áll a pesti Duna-part közelében egy téren. Nem kizárt, hogy a főváros legszebb szobra. Huszár Adolf szobrász legjobb műve emlékeztet a nádorra, míg a mi József főhercegünkre több mint száz éve az égvilágon semmi sem emlékeztet. Hiába volt Deák Ferenc kiegyezése után a mi József főhercegünk a magyar honvédség parancsnoka is, hiába nevelte lányait igazi magyarként e hazának.

Neki nemhogy ércszobra nincs, de emlékét, örökségét magyarok, cigányok egyaránt elfelejtették. Ez nagyon nagy baj, mert a cigányság édesatyjaként tisztelt nagyurat felejt el övele, általa. S miféle nép az, amelyik az édesatyát, a legnagyobb patrónust feledni tudja?

Belelapozva Sági Balogh Jancsi szótárának előszavába a főherceg azt erősítette, hogy valóban jelentősebb számban a cigányok Zsigmond király uralkodása idején érkeztek magyar földre. Zsigmond pártfogolta őket, menlevelet írt számukra az egész birodalom területére. Zsigmond király igen bölcs uralkodó volt, amellet, hogy kora egyik legszebb férfiúja is. S ki hinné ennyi év múltjával, hogy a romákat segélyező Zsigmond király uralkodása legfőbb céljának a közjó szolgálatát tartotta. A jó törvények, jogszabályok csak elméletben garantálják a közjó megóvását, de bizony erős királyi hatalommal még így is fékezni kell a kapzsi, hűtlen, csalfa úri hatalmasságokat, akik a legnyilvánvalóbb ítéletű jogszabályt is megingatják saját érdekeik szerint, különösen, ha valamely vitában, perben ellenérdekelte felek, pártok egymáson túl akarnak tenni. A király dolga – ha már budai jogkönyvével megalkotta az akkori Európa egyik legjobb tör-

vény-gyűjteményét –, hogy a törvényt az egész nép érdekében valóban tartsák be...

Ahogy Zsigmond király sohase tudta ezt elérni, úgy ötszáz év múltával ma sem sikerült még senkinek – mondta a főherceg a primásnak –, de a jóakarató emberek azért fogjanak össze, hogy ez mégiscsak sikerüljön, legalább is valamennyire.

A magyar történelem ismeretében annyiban ki lehet egészíteni József főherceg szigorú ítéletét, hogy Zsigmond király halála után néhány évtizeddel még Mátyás király kísérelte meg a lehetetlent, hogy érvényt szerezzen a jó törvényeknek a nagyhatalmú urakkal szemben, hogy megvédje a haza polgárait, szegényeit a gazdagok ellenében. Gondoljátok csak meg, milyen nagy király, bölcs uralkodó volt a mi Mátyás királyunk, hogyha még Itáliában élő költők is megénekelték tetteit, dicsőítették őt. Az egyik azt jövendőli versében, hogy „századok elmúlnak, még ilyet, / ilyen királyt! / ad az idő a boldog Pannon földnek”. Hát bizony: el is múltak azok a századok, és többé már nem adott az idő másik, erős, bölcs, igazságos Mátyás királyt. Csak a mondás maradt meg érvszázadokon át: meghalt Mátyás király, oda az igazság... Ferenc József császár unokaöccse, József főherceg azért ezt mégse mondhatta ki, noha így gondolta ő is...

De még ahogy József főherceg idején is hiú álom volt a jó törvények, az alkotmány betartása, bizony úgy még a mi időnkben, a XXI. század első éveiben is csak önáltató reménykedés – vitte tovább Papa József főherceg gondolatait a jelenkorhoz pásztíva. – A hatalmasságok most is csak saját érdekeik, érdekcsoportjaik, pártos szándékaik szerint csűrőkcsavarják a törvényeket, különösen, hogy ha egymáson akarnak túlllicitálni, mint Zsigmond király vagy József főherceg idejében.

A park felfedezői egy tóvá szélesedő patakhoz értek. Spenót, mint egy szófogatlan kiskutya, azonnal lerohant a híd alá, a víz mellé, hogy belemerítse kezét a zöldes-barna tóvízbe. Mikor Soma mellé ért, lefröcskölte, majd váratlan, furcsa vallomásba kezdett.

– Meghalt apám gyerekkorában pilóta akart volna lenni. A cigánytelepen mindenki ezen nevetett.

– Szerencsétlen, még járni se tudsz a földön rendesen, nemhogy az égen repülni tudnál. Csak egy valaki volt, aki biztatta, a szomszédjukban lakó sánta köszörűs.

– Olyan pilóta leszel fiam, hogy csak bámul a világ. Rendelek is én neked rögvést egy repülőgépet Pestről, majd szólok, ha megérkezik.

Szegény apám gyerekejjel elhitte. El is újságolta otthon, de csak kinevették. Mígnem aztán a sánta köszörűs egy napon bezörgött az ablakon:

megjött a repülő. Apám hetekig siratta a nem létező repülőgépet. Évekig úgy csúfolták aztán a faluban: pilóta. Gondolta volna valaki, hogy még a harmincadik évét se éli meg? Az én apám... Kesztyűs késsel szúrta agyon egy Csöre nevű cigányfiú, mert összetévesztette őt a tészelnökkel, aki Csörét a késelés előtt egy órával hangoskodás miatt kihajította a kocsmából... Csöre csak hazament a konyhakésért...

– A kesztyűre hivatkozva a rendőrök sose kapták el a gyilkost, noha a fél falu tudta, mi történt...

Soma átölelte barátja vállát, és úgy ballagtak fel a patakmederből a hídra.

– Szegény Dezső, szegény Spenót! – tűnődött Soma. – Mennyi furcsa gúnynev van már a családi háttérben is. Az apja pilóta. Nagyapja viszont a falu bolondjának is tartott néma tengerész. Májusban, teleholdkor az öreg ember pucérra vetkőzött minden esztendőben, kést szorított fogai közé, felmászott a háztetőn, és a tetőgerincen lovagolva üvöltötte a tengerészjeleket az éjszakába. Dezső nagymamája ilyenkor bezárkózott előle, mert félni kellett a késtől meg a kalóz-tengerész imáitól. Mikor elmúltak a bolond napok, Dezső nagyapja visszavedlett csendes öreg cigányembernek, aztán szégyellte is, hogy a falu néma tengerésznek csúfolja bolondsága miatt. Dezső mindig is rettegett tőle, vajon őbenne, az unokában nem rejtőzködik-e valami öröklött gén a nagyapai bolond-matróz figurából.

Soma elmosolyodott, ahogy látta, hogy Papa és Mama ott könyökölt egymás mellett, derűs örömmel nézve a fiukat. Olyanok, mint egy ifjú szerelmes pár, akikre váratlanul szakadt rá az öregedés, gondolta Soma, mikor egy különös szépségű platánfasorhoz sétáltak el.

– Sehol az országban nincs még egy ilyen régről megmaradt, szép platán fasor, mint ez – lelkendezett Papa, és ahogy a fiúk elnézően mosolygós arcát nézte, rögvest tompított is túlzó lelkesülésén – és a gyertyán erdőrészt, ahová innen átme gyünk, az is páratlan szépségű, ha nem is egyetlen e hazában...

A gyertyánerdő mellett egy tisztáson letelepedett a Spenóttal kibővült család, és míg Mama az elemózsiás kosarat bontogatta, kenyérgendőket teregetett széjjel, Papa csendre intett.

– Majdnem elfelejtettem mondani, hogy ez a park énekesmadár-rezervátum is egyben. Nemcsak réges-régi szép fák a vendégmarasztalók, de ha odafigyelünk, szebbnél szebb madáréneklést is hallhattuk itten...

– A fülsértő sívítás meg onnan jön, hogy fészekrabló szajkó jár a madarak körül. Ő, a rabló visít, hogy megfélemlítse az áldozatait, a fészeklakók meg riadtan csivitelve védekeznek, ha tudnak...

Lehetett választani Mama kosarából kolbászos vagy sonkás szendvicsek között. A kolbászos szendvicsek pillanatok alatt elfogytak, a sonkásajtos zsömlék Mamára maradtak. Mit kezdjek én három szendvicssel – panaszkodott, mikor egyet is alig bírok megenni. Papa forró déli kávéit is kapott a szendvicsei után egy mini termoszból, míg az óriástermoszból mindenkinek jutott egy hatalmas pohár citrommal ízesített feketeribizliszörp, amelyről Mama azt tartja, hogy egészségvédő vitamintartalmának nincs párja a világon. Azért telnek úgy el egymás után Soma iskolás évei, hogy egyetlen napot se hiányzik, mert ősszel, télen, tavasszal minden nap egy flaska szörpöt visz az iskolába, és azt issza, ha szomjas, nem a büfé ócska, szénsavas üdítőit.

A gyors ebéd után Papa megint a szép parkerdő gazdájáról, József hercegről kezd beszélni.

– József főherceg pont száz éve, 1903-ban volt 70 éves. A főváros legjobb cigányzenekarainak vezető prímásai összebeszéltek, vásároltak egy óriási virágcsokrot, megkértek egy rozsnyói származású zeneszakértő újságíró, hogy tartson velük, és elmentek a főherceg Margit-szigeti rezidenciájába köszönteni őt. Markó Miklós újságíró mellett, aki természetesen kitűnő szakértője volt a cigányzenének is, ifjú Rácz Pál, Banda Marci, a gyarmati származású Balogh Károly és Radics Béla voltak a köszöntők. Rácz Pali legidősebb fia, maga is Rácz Pali, ékes cigánynyelven köszöntötte József főherceget. A József főhercegünk meg nem kevésbé ékes cigánynyelven köszönte meg a prímások virágcsokrát, a felköszöntést, és nem mulasztotta el azzal zárni a beszédét, hogy ő igen nagyra becsüli és nagyon szereti a cigányokat...

„Ne baré karnar ole romen, pelikera tu menge” – valahogy ilyenképpen szólt a főherceg köszönete...

– Álljunk meg egy szóra, Papa! – szólt közbe nagyokos éltanulók öntudatosságával Soma. – Lehetne végre tudni, hogy mivégre tartották azt erről a főhercegről, hogy a cigányok atyja, a romák patrónusa... Rendben van, hogy írt egy cigány nyelvtant, szerkesztett egy romaszótárt. De hát erről az iskolázatlan cigányok ezrei, tízezrei semmit se tudhattak, mi a csudáért tartották volna édesatyjuknak a főherceget, már ha egyáltalán ismerhették a nevét?

Papa nem kis büszkeséggel nézett Soma unokájára. Lám, bizony, felteszi a kínos kérdést akkor is, ha azt gondolhatná, hogy ezzel kellemetlenkedni fog nagyapjának.

– József főherceg azon időkben, mikor a szigeten éppen felköszöntik a pesti prímások, de tíz évvel, húsz évvel azelőtt is ugyanígy, havonta

húsz, harminc levelet kapott cigányoktól az ország legkülönbözőbb részeiből, amelyek ilyen vagy olyan hivatalos ügyekben, segélykérelem dolgában támogatását kérik.

– Tudtak volna írni a támogatást kérő romák? – akadékoskodott tovább Soma. – Mikor tudtommal a parasztyerekék javarésze is analfabéta volt az 1870-80-as években Magyarországon...

– Volt írástudatlan segélyezést kérő is, volt írástudó is. Meg verseket író cigányember is. Hogyha nem tudott írni a roma postás, akit éppen megfosztottak postás állásától, biztos jövedelmétől cigány volta miatt, hát írott levelet a falu tanítójával. De az biztos, hogy leginkább cigányul érkeztek a levelek, és cigányul válaszolt minden egyes levélre József főherceg.

– És segített is, ha ennyiféle kérelemmel mindenki csak segélyt, krajcárokat akart tőle kapni? – kérdezett közbe Spenót.

– Nagyon sok pénze, nagy vagyona ráment a főhercegnek arra, hogy a cigányok patrónusa legyen. De nem csak arról volt szó, hogy ennyi vagy annyi pénzt küldött a végszükségben lévő, vagy egy-egy költséges lakodalomra készülő cigánycsaládnak, de ő nagyszabású telepítési terveket forgatott a fejében, hogy majd a saját birtokain, melyek Alcsút mellett többfelé, szerteszét az országban mintagazdaságok voltak. Majd ő megmutatja országnak-világnak, de legfőképp a cigányokkal mindig ellenséges vármegyei uraknak, hogy a cigányok is dolgozó emberek, ha lehetőséget kapnak értelmes munkára. Az ő telepein ugyanannyi bért kapott a cigányember, mint a magyar. Nyugdíjat adott a kivénült cigány napszámosának. Házakat építtetett azon családok feje fölé, akik sátorban élő kóborlók voltak, de letelepedni és dolgozni kívántak volna, ha lett volna pénz egy kis házikóra. Külön cigányiskolát építtetett Alcsúton, hogy cigány munkásainak gyerekei feltétlenül tanuljanak. Legyenek bölcsebbek, mint tanulatlan atyáik...

– Hát, ez nagyszerű! – lelkesedett már Spenóttal együtt Soma is. – Miért nem lett ennek a birtoknak a példájából országos minta? Hogy más nagyurak majorjaiban is emberszámba vegyék a cigányokat? Rendesen megfizessék őket, nyugdíjat adjanak az öregembernek, ne kelljen éheznie, ne kelljen koldulnia egy falat kenyérért... Miközben a koldulást szigorúan tiltották a törvények...

– A főherceg óméltósága cigány letelepítési terve csak egy csepp volt a tengerben. A vármegyék urai, a többi földbirtokos mind ellene voltak, és mikor József főherceg meghalt, nem volt senki, aki folytassa a nemes munkáját... Minden maradt a régiben... Nem kellett már tartani attól, hogy a cigány napszámos munkás ugyanannyi bért kap, mint a magyar...

Eszébe sem jutott senkinek nyugdíjat ígérni vénséges vén roma munkás-embereknek... Vagy sátor, putri helyett cserepes házat építeni...

– A nagy arborétum és madár-rezervátum falu felé eső távoli zugában ott állt egy félig romos, kastélyszerű régi épület. Mikor Papa a ház mellé irányította lépteit, akkor Somához fordult.

– No, itt van az ideje, hogy József főherceg kertjében ne csak a cigányok patrónusáról essék szó, de beszéljek néktek az ő egykori ezredírónkáról, Kovács Imréről és annak híressé lett családjáról. Még a főherceg itáliai katonáskodása idején szerette meg ezt a Kovács nevű embert, akit később ide, ebbe a házba, erre a birtokra invitált kulcsárnak, gazdatisztnak, hogy legyen egy megbízható embere, aki a cselédségre, a cigány munkásokra pontosan úgy ügyel, ahogy azt a főherceg elvárta. Hát ennek a kulcsár-gazdatisztnak született itt Alcsúton, pontosabban a falu melletti pusztán egy Kovács Imre nevű fia, aki bizony, Soma, amilyen kicsi a világ, ha hiszed, ha nem, neked régi ismerősöd.

– Hát, az ki van csukva, nékem ilyen nevű ismerősöm sose volt – tiltakozott Soma. A Papa nevetett, átölelte nevelt fia vállát, és együtt körbejárták a romos épületet.

– Kovács Imre a magyar történelem 1940-es éveiben vált híres-neves politikussá Magyarországon. Ő volt a Magyar Parasztpárt elnöke, ő volt 1944-ben a Magyar Történelmi Emlékbizottságnak, a háborúellenes magyar értelmiségnek egyik vezetője...

– Változatlanul állítom – erősködött Soma –, hogy én erről a Kovács Imréről még soha életemben nem hallottam egy árva szót se...

– Az alcsúti születésű Kovács Imre éppen az utolsó pillanatban menekült ki az országból, ahogy a kommunista rendszer elkezdődött. Menekült, mert soha nem bocsáthatták meg néki az elvtársak, hogy ő ázsiai gonosz özönlésnek merete nevezni a felszabadulás helyett az oroszok bejövételét. Különben se volt Magyarországon 1947 után valódi pártokra szükség, hiszen küszöbön állt a szovjet-minta megvalósítása. Egy ország, egy párt. Magyarországnak épp elég a kommunista párt. Szóval, ez a Kovács Imre épp az utolsó pillanatban emigrálni tudott, nem hurcolhatták el őt az oroszok, ahogyan azt más, szembeforduló, ellenkező politikussal megtették, akik nem kértek volna a szovjet valóság magyar átültetéséből. Kovács Imre emigrált, Amerikába ment, és 1947–1980 között bizony ő lett a nyugaton élő magyar emigráció vezére. Volt idő, az 1950-es évek elején, hogy egy New York-i szállodában lakott... No, rájöttél-e már Soma, hogy mégis-mégis miért régi ismerősöd neked ez a Kovács Imre?

– Rájöttem. Ebben a pillanatban, az emigráció, a szálloda szavak hallatán leesett a tantusz... Ő egy becstelen ember, ő írta rá, ő hazudta rá a híres léggömbakció röpcéduláira, hogy létezik Magyarországon Nemzeti Ellenállási Mozgalom. Most itten le lehet győzni a kommunistákat, mert-hogy nemzeti forradalom készül. 1952-ben, az urak pincéjében táborozó, fegyveres harcra puskákat, szuronyokat, élesgránátokat gyűjtő 13 éves parasztyerekeknek ez majdnem az életébe került...

– Ne légy ilyen szigorú ezzel a Kovács Imrével, Soma! – mondta Papa. – Emigrációban élt. 1952-ben úgy harcolt a gyűlölt oroszok és Rákosi uralma ellen, ahogy tudott. Ez is történelem ma már...

– Felejtjük el Alcsútnak ezt a Kovács nevű szülöttét – mondta Soma elutasítóan –, beszéljünk inkább megint József főhercegről, a cigányok patrónusáról, és tegyük zárójelbe az ő ezredírnökának a fiát...

– Ahogy gondolod – mondta Papa megértően –, én is csak azért hoztam szóba, mert Alcsúton vagyunk, és te ismersz egy-két embert, akik egykor, gyerekként találkoztak a bizonyos röpcédulával...

– Komolyan kérlek, Papa, beszéljünk másról.

A nap lenyugváshoz közeledve piroslott már az ég alján, mikor Papa felmutatott egy szép füves dombtetőre.

– Ide még felmegyünk... Ha kibírjátok...

Mama elindult ugyan felfelé a meredek kaptatón, de fáradtan sóhajtott fel:

– Halljátok? Az alcsúti katolikus templomban szól a harang. Október van, esti litániára, rórátéra hívják a népeket...

– Szeretnéd, ha benézni abba templomba? – ölelte át kedvesen Papa asszonya vállát. De mielőtt Mama válaszolhatott volna, a két fiú harsány nemi taltakozott egy újabb program ellen. Mama is a fejét rázta tagadólag:

– Ne menjünk már innen máshová! Csakis hazafelé! Esteledni fog nemsokára. Ha mi úgy kívánjuk, hát itten a harangszó mellett ezen a szép dombtetőn lesz nekünk Isten háza. Két szép egyenes gallyat kereszt alakba nekidöntünk ennek az óriástörzsű fának. Az alsó ágak itt szinte a földre lefekszenek, így még le is ülhetünk, mintha az Isten házában ülnénk. A cigányok patrónusának, József főhercegnek lelki üdvéért itten is elmondhatunk egy miatyánkot.

S már kezdte is mondani az imát. Soma vele imádkozott, de Spenót csak tádogott, hápogott inkább, mert őt bizony sem a miatyánkra, sem más imára nem tanította meg senki.

Papa ügyes, szép keresztet tett a vén fatörzs mellé, és letérdelt oda. Vállig erő ősz haját meglengette a feltámadó esti szél. Ő cigányul fohász-kodott: Amaró dad dél, ko szlaly...